

İNGİLİZLERİN VE DAMAT FERİT PAŞA HÜKÜMET'İNİN İZMİT VE ÇEVRESİNİ KONTROLLERİ ALTINDA TUTMA ÇABALARI ÇERÇEVESİNDE AHMET ANZAVUR'UN BÖLGEDEKİ FAALİYETLERİ

OSMAN AKANDERE*

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nın hemen başları sayılabilecek 1915 Mart ve Nisan aylarında yapılan bir dizi gizli görüşme sonrasında Çarlık Rusya'sına bırakılan İstanbul ve Boğazlar Bölgesi, 1917'de çıkan Bolşevik İhtilali ile Çarlık Rejiminin yıkılmasıyla hükümsüz kalmıştır. Bu durumu kendi menfaatleri açısından değerlendirmek isteyen İngilizler, İzmit ve civarının da içinde yer aldığı İstanbul ve Boğazlar bölgesini Mondros Mütarekesini takip eden günlerde işgal edeceklerdir.

Boğazlar bölgesinde uzun süreli bir kontrol ve hakimiyet sağlamak isteyen İngiltere ve Fransa'nın İstanbul'dan sonra öncelikli olarak işgal ettiği şehir İzmit olmuştur. Nitekim Boğazda demirlemesinden bir gün sonra yani 14 Kasım 1918'de 17 parça gemiden oluşan bir İtilaf Donanması İzmit önlerine gelmiştir. İzmit şehri Fransız askerlerince işgal edilmiştir¹. Diğer taraftan Adapazarı'na gelen bir İngiliz birliği de İstasyon civarına yerleşerek, demiryolu hattını denetimleri altına almışlardı².

İşgal güçleri ve özellikle İngilizler Milli Mücadele hareketinin Anadolu'da güç kazanmaya başlamasıyla birlikte hep bir korku içinde olmuşlardır. Onların bu korkusu Türk halkının her geçen gün daha fazla desteklediği Kuva-yı Milliye hareketinin bu bölgede nüfuz kazanması, bölgeye hakim olmasıydı. Bu nedenle İngilizler kendi işgalleri ve kontrolleri altında tuttıkları İzmit ve civarında Kuva-yı Milliye'nin etkili olmasını önlemeye çalışmışlardır.

İngilizler uzun bir süre Boğazları ellerinde tutmak istediklerinden Milli kuvvetleri mütemadiyen bu bölgeden uzak tutmak isteyeceklerdir. Bu politikalarında kendilerine en büyük yardımcı ve destek olan yapı ise Damat Ferit Paşa Hükümetleri olmuştur. Milli Mücadeleye her bakımdan karşı olmuş olan ve aldığı aleyhte kararlar ve ihanet düzeyindeki icraatlarıyla bilinen Damat Ferit Paşa, Anadolu'daki hakimiyeti yeniden İstanbul'a kazandırmak için İngilizlerle işbirliği yapmıştır. Nitekim İngilizler 12 Eylül 1919'da İstanbul Hükümeti ile yaptığı gizli antlaşma ile İstanbul'un Türklerde kalması ve Osmanlı toprak bütünlüğünün sağlanması kaydıyla Boğazların kontrolünü ellerine geçirmişlerdir.³

Bu çerçevede 1919 Eylül ayında İngilizlerle gizli bir işbirliği antlaşmasını imzalamıştır. Bu gizli

* Prof. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. Öğrt. Üyesi; oakandere@konya.edu.tr

1 Sabahattin, Özel, Milli Mücadele'de İzmit, Adapazarı ve Atatürk, Derin Yay., İstanbul, 2005, s.15..

2 Mehmet Okur – Murat Küçükuşurlu, İngiliz Yüksek Komiserlerinin Gözüyle Milli Mücadele (1918–1920) , Trabzon, 2006, s.21

3 Adnan Sofuoğlu, Kuva-yı Milliye Dönemi'nde Kuzey Batı Anadolu 1919-1921, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1994, s. 26.

antlaşma ile Boğazların kontrolünü elde eden İngilizler, bölgedeki durumlarını daha da güçlendirmişlerdir. Nitekim dönemin İngiliz Başbakanı Lloyd George 29 Nisan 1920'de Avam kamerasında yaptığı konuşmasında "Boğazları korumak zorunda olduklarını ve bunun kendileri için bir görev addettiklerini söylemiştir⁴. Yine İtilaf devletleri, özellikle de İngilizler San-Remo Konferans kararlarını belirlerken İzmit ve civarının da yer aldığı Boğazlar bölgesini kendilerinin hakimiyeti ve kontrolü altında olmasına dikkat etmişlerdir⁵. Nitekim Damat Ferit Paşa Hükümeti adına Paris'te 10 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması'nın Boğazlar ile ilgili maddesi, Boğazlar bölgesini Osmanlı Devleti'nin elinden almakta ve oluşturulacak bir komisyonun idaresine bırakmaktaydı.

Sevr Antlaşması hemen hemen bütün Sapanca Gölü'nün batı kısımlarını da içine alacak şekilde Kocaeli yarımadasının tamamını İtilaf Devletlerinin nüfuzu altına sokmaktaydı. İtilaf devletleri bölgede asker bulundurabilecekleri gibi gerekli gördüklerinde de askeri harekât yapabileceklerdi. Öyle ki bölgede bulunan ve asayiş ile huzuru sağlamakla görevli olan Türk jandarması da İtilaf devletlerine bağlanıyordu. İtilaf Devletleri bölgedeki askeri menfaatleri açısından her türlü düzenleme yapma hakkına kavuşmakta, hatta kendi çıkarlarına aykırı her şeyi de yasaklama hakkına da sahip oluyorlardı.

İngiltere, İzmit ve civarının da içinde yer aldığı Boğazlar bölgesini her hâlükârda elinde tutmak istiyordu. İstanbul'a da bir anlamda yerleşen İngilizler, Boğazlarda fiili bir egemenliğe sahip olmuşlardı. Bu nedenle Boğazlar bölgesinde kendisinden başka bir devletin varlığını menfaatleri açısından tehlikeli görmekteydi. Bu nedenle mümkün olduğunca İstanbul ve Boğazlar bölgesindeki varlığını devam ettirecek stratejiler geliştirerek, bunları hayata geçirmeye çalışmıştır.

Bu stratejilerden birisi de her geçen gün Anadolu'da güçlenen ve halkın desteğine sahip olan Milli Mücadele hareketinin ve onun silahlı gücü olan Kuva-yı Milliye güçlerinin Boğazlar bölgesine yönelik ilerlemesine ve yapacağı askeri müdahaleleri önlemek amacıyla, Boğazların etrafında tampon bölgeler oluşturmaktı. İngilizler için Boğazları güvence altına alacak tampon bölge için en uygun yer "Kocaeli, Hendek ve Düzce" bölgeleriydi⁶. Bu nedenle İngilizler İzmit ve civarı bölgesine çok önem vereceklerdir.

İngilizlerin İzmit ve civarına yönelik hassasiyeti, Kuva-yı Milliye hareketinin Anadolu'da güçlenmesinden sonra daha da artmıştır. İngilizler Damat Ferit Paşa Hükümeti ile bölgede her geçen gün güçlenen Milli Mücadele hareketine karşı işbirliği yapmışlar ve bazı önlem ve yaptırımlar konusunda anlaşmışlardı. Müşterek karar neticesinde anlaşılan konulardan birisi de Demiryolları hatlarını kontrol altında tutan İngiliz askeri birliklerin mevcudunu artırmak ve hat boyunca bazı önemli merkezlerde Milli Mücadele aleyhinde muhalif yapılar ve bölgeler oluşturmaktı. Böylece İzmit-Eskişehir-Konya hattı elde tutulacak ve Kuva-yı Milliye'nin bu hat üzerinde demiryollarından istifadesi önlenecekti. Ayrıca Batı Anadolu'daki Kuva-yı Milliye hareketi Sivas'taki Heyet-i Temsiliye'nin nüfuz ve tesirinden uzaklaştırılacaktı. Zaman içinde de Anadolu içlerine hatta Sivas'a kadar olan bölgeyi tekrar merkezi hükümetin yani İstanbul Hükümetinin taht-ı hâkimiyeti altına almaları mümkün olabilecekti⁷.

4 Müge Yılmaz, "Paris, San-Remo Sevr'de Türkiye'yi Yok Etme Planları, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı: 36, İstanbul 1970, Özel, Milli Mücadele'de İzmit, Adapazarı ve Atatürk, s.16.

5 Özel, Milli Mücadele'de İzmit, Adapazarı ve Atatürk, s.16

6 Sofuoğlu, Kuva-yı Milliye Dönemi'nde Kuzey Batı Anadolu, s. 26-27; Adnan Sofuoğlu, Milli Mücadele Dönemi'nde Kocaeli, Atatürk Araştırma Merkezi yay., Ankara, 2006, s. 16-17.

7 Bu anlatımlar için bkz. Ali Fuat Cebesoy, Milli Mücadele Hatıraları, Temel yay., İstanbul 2000, s. 213-214.

Ayrıca İzmit ve civarı Anadolu'da etkinliğini sağlamış gözüken Kuva-yı Milliye'nin aleyhindeki askeri veya diğer girişimler için bir üs olabilir. Bilhassa Silah ve cephane ile oluşturulacak bazı askeri güçler için bir yığınak ve hareket noktası olması anlamında en uygun bölgeydi.

Bütün bu nedenlerden dolayı İngilizler İzmit ve civarını ellerinde tutabilmek, Kuva-yı Milliye birliklerinin bu bölgeye yapacakları saldırıları önlemek ve Milli Hareketin bölgede güçlenmesini önlemek için İstanbul'un resmen işgali olan 16 Mart 1920 tarihinden sonra Damat Ferit Paşa Hükümeti ile de işbirliği yapmışlardır. Öncelikli olarak bölgede işgallere karşı oluşan Kuva-yı Milliye gücünü kırmak ve hem kendilerinin hem de İstanbul Hükümeti'nin menfaatlerini gözetecek bazı yaptırımlara ve uygulamalara girmişlerdir

Bölgede aynı süreçte birçok şey yapılmıştır. Bunlar arasında İzmit ve civarında ve devamında Düzce, Hendek, Adapazarı bölgesinde iç ayaklanmalar çıkartmak ya da ayaklanmalara destek vermek, Damat Ferit Paşa Hükümetine para ve silah desteği sağlayarak Kuva-yı İnzibatiye diye adlandırılacak olan silahlı güçler oluşturmak ve bölgeyi Yunanlılara işgal ettirmek dikkati çekenler arasındaydı.

İZMİT VE CİVARININ MİLLİ MÜCADELE HAREKETİ AÇISINDAN ÖNEMİ

İzmit Mutasarrıflığı, Ankara'nın İstanbul ile bağlantısını sağlayan önemli kara ve deniz yolları üzerinde bulunuyordu. Anadolu'dan gelen Kastamonu, Bolu, Ankara, Adana Afyon, Kütahya ve Eskişehir kara ve demir yolu da bu bölgeden geçmekteydi⁸. Ayrıca İzmit ve civarı çok verimli bir araziye sahipti. Küçük bir iskelesi olmasına rağmen, önemli bir ticaret merkeziydi. Ayrıca, Anadolu şimendiferinin İzmit'ten geçmekteydi. Yine bölgedeki şose yollar arasında en iyileri İzmit- Geyve-Ankara ve İzmit-Kandıra yollarıydı.

İşte bu özelliklerinden dolayı Mustafa Kemal Paşa, Milli Mücadele'nin daha çok çok başlarından itibaren İzmit'i kazanmak istemiştir. Mustafa Kemal'e göre İzmit Anadolu'ya giriş kapısı olabilir. Bu nedenle mutlaka İzmit ve civarında Kuva-yı Milliye güçlendirilmeliydi. Milli Mücadele lehine kazanılacak olan İzmit ve civarı, Kuva-yı Milliye'nin İstanbul'a yönelik hareketlerinde bir üs olabilir⁹. O nedenle bölgedeki Milli Mücadele yanlısı sivil ve askeri idarecilerden İzmit ve civarında Kuva-yı Milliye'nin güçlendirilmesini ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin kurulmasına nezaret ederek bölgedeki köy ve kasabalarda da çalışmalar yapmalarını istemişti.

İzmit, Eylül 1919 sonlarında Heyet-i Temsiliye tarafından kazanılması gereken bir mutasarrıflık haline gelmiştir. 27 Aralık 1919'da Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti'nin Ankara'ya gelmesinden sonra, İzmit'in stratejik önemi daha da artmış ve Geyve haberleşme merkezi olmuştur. Mustafa Kemal'in Heyet-i Temsiliye Reisi olarak, telgraf görüşmeleri yaptığı ve gerekli tamimleri gönderdiği önemli merkezlerden biri de, İzmit Mutasarrıflığı olmuştur¹⁰. 16 Mart 1920'de İstanbul'un resmen işgali ve Mebusan Meclisi'nin İngilizler tarafından dağıtılması ile İzmit'in önemini arttırdığından, TBMM tarafından bölgede Ertuğrul Grubu Komutanlığı'nın kurulması kararlaştırılmıştır. 25 Temmuz 1920 tarihinde, Ertuğrul Grubu Komutanlığı'na Kazım (Özalp) Paşa getirilmiştir¹¹.

8 Enver Konukçu, "Heyet-i Temsiliye İzmit İlişkileri", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, V/13 (1988), s. 223.

9 Zeki Sarıhan, Kurtuluş Savaşı Günlüğü, C. II, Ankara, 1994, s. 140.

10 Konukçu, "Heyet-i Temsiliye İzmit İlişkileri", s. 223.

11 Kazım Özalp, Milli Mücadele, C. I, Ankara, 1988, s. 149.

İstanbul'un işgal edilmesi üzerine Heyet-i Temsiliye, İstanbul'daki hükümet ile her türlü irtibatın bir süre için kesilmesini istemiş ve Milli Mücadele taraftarları da Ankara'ya davet edilmiştir. İstanbul'un işgali sonrası milli hareket yanlılarını tutuklamaya başlaması ile Anadolu'ya geçişler hızlanmış ve bu geçişlerde Kocaeli Menzil Hattı, önemli rol oynamıştır.

Osmanlı ordusunun büyük silah depoları İstanbul'da bulunmaktaydı. Diğer bir ifade ile Milli Mücadele hareketinin ihtiyaç duyduğu silah başta olmak üzere askeri malzemenin önemli bir kısmı İstanbul'da bulunan bu silah depolarındaydı. Yine bu silah ve askeri malzemelerin üretildiği askeri fabrikaların önemli bir kısmı da İstanbul ve İzmit'te bulunuyordu. Bu nedenle İzmit bölgesi Milli Mücadele'nin ihtiyaç duyduğu silah ve askeri malzemelerin İstanbul'dan kaçırıldıktan sonra Anadolu'ya nakledilmesinde önemli bir rol oynamaktaydı. Çünkü en kısa yoldan bu silahlar İzmit üzerinden sevk ediliyordu. Ayrıca bilhassa Anadolu'ya askeri sanayi konusunda eğitilmiş insanların ve özellikle de İstanbul'un resmen işgal edilmesinden sonra da bir çok vatansever sivil ve askeri şahsiyetin Anadolu'ya geçiş için kullandığı güvenli bir yoldu. Bu geçişlerin devam etmesi İzmit ve çevresinin Kuva-yı Milliye'nin kontrolünde olmasına bağlıydı¹².

İzmit ve civarının Milli Mücadele'miz bakımından önemli kılan bir diğer neden de İzmit'in İstanbul ile telgraf haberleşmesinin sağlandığı bir merkez olmasıydı¹³. Yine İzmit ve civarına hakim olacak olan Kuva-yı Milliye, bu bölgedeki demiryollarını da kontrol edebilecekti. Bölgenin elde edilmesi Milli Mücadele açısından çok önemli bir stratejik bölgeyi de eline geçirmiş olacaktı. İzmit ve civarına hakim olacak olan Milli Mücadele hareketi bu yolla etkisini İstanbul'a kadar yayma imkanına sahip olacaktı. İstanbul merkezli Milli faaliyetlerin kontrolü ve yönlendirilmesi de sağlanmış olunacaktı.

Milli Mücadele cephesinin İzmit ve civarında hakimiyet tesis etmesi, bölgenin ekonomik imkanlarından da yararlanmasını sağlayacaktı. İşte bütün bu nedenlerden dolayı İzmit ve civarı Milli Mücadele hareketinin çok önem verdiği ve etkisi altına almak istediği bölgelerinin başında geliyordu.

DAMAT FERİT PAŞA HÜKÜMETİ'NİN İZMİT VE CİVARINA YÖNELİK BAZI GİRİŞİMLERİ

İzmit ve civarını Anadolu'ya hakim olabilmek için girişeceği faaliyetler için bir üs bölgesi olarak gören Damat Ferit Paşa, bölgeyi aynı zamanda Kuva-yı Milliye'ye karşı oluşturacağı silahlı güçlerin takviye edileceği bir lojistik ve hareket merkezi haline getirmek istiyordu.

Damat Ferit Paşa İzmit ve civarına yönelik planlarını hayata geçirmek için bölgenin etnik anlamda çeşitliliğinden yararlanmak istemekteydi. Bu nedenle Kuva-yı Milliye'ye karşı bölgede yaşayan, Çerkez, Abaza, Pomak gibi unsurlardan yararlanmış, hatta bu bölgede Kuva-yı Milliye aleyhinde teşkilatlar oluşturmuştu¹⁴. Yine bu bölgede yaşayan halkı Kuva-yı Milliye aleyhine çevirmek amacıyla yoğun olarak propagandalar yapan Damat Ferit Paşa, özellikle

12 Sofuoğlu, Milli Mücadele Dönemi'nde Kocaeli, s. 18.

13 İzmit ve civarının bir "gizli haberleşme merkezi" olduğuna ilişkin anlatımlar için bkz. Enver Behnan Şapolya, Mustafa Kemal Paşa ve Milli Mücadele'nin İç Alemi, İstanbul 1967, s. 23; Yunus Nadi, Ankara'nın İlk Günleri, İstanbul 1955, s.38; Şevket Süreyya Aydemir, İkinci Adam, C. I, İstanbul 1973, s.131.

14 Sofuoğlu, Kuva-yı Milliye Dönemi'nde Kuzey Batı Anadolu, s.334.

11 Nisan 1920'de Takvim-i Vekayi'de yayınlanan Padişah Fermanı, Hükümet Beyannamesi ve Şeyhülislam Fetvasının çeşitli yollarla dağıtılmasını sağlayarak halkın kafasını karıştırmaya çalışmıştı. Bölgenin sosyo kültürel yapısı ile halkın dini duyguları istismar edilerek Kuva-yı Milliyecilerin ittihatçı, Bolşevik, asi ve dinden çıkmış oldukları suçlamaları ile bölgede Kuva-yı Milliye karşıtlığı güçlendirilerek, isyanlar çıkartılmak istenmiştir.

Damat Ferit Paşa Hükümeti, bölgedeki Çerkez halkının Saray'a olan bağlılıklarından istifade ederek, düzce, hendek ve bolu bölgesinde geniş çaplı isyanlar çıkarmıştı. İsyanların bütün bölgeyi ateş çemberine çevirdiği o günlerde Damat Ferit Paşa'nın bir diğer teşebbüsü de Kuva-yı Milliye'ye karşı kullanacağı bir paralı güç oluşturmalarıdır.

Damat Ferit Paşa Kuva-yı Milliye'ye karşı kullanacağı, kendi kontrolünde düzenli bir askeri birlik oluşturmak istemiş ve bu konuda İngilizlerin desteğini de sağlamıştı. Kuva-yı İnzibatiye adı verilecek olan bu askeri birliğin kuruluş kararnamesi 18 Nisan 1920'de Damat ferit Paşa Hükümeti'nce onaylanmıştı. 18 Maddeden oluşan Kuva-yı inzibatiye kararnamesi 24 Nisan 1920'de Takvim-i Vekayi'de yayınlandı¹⁵. Bu kararnama ile jandarma kuvvetine benzer ve gönüllülerden oluşan Kuvây-ı İnzibatiye'nin kurulması kararlaştırıldı. Kuvây-ı İnzibatiye, Dahiliye ve Harbiye Nezaretlerine bağlı olup, subaylar ve emekli olanlarla gönüllülerden oluşuyordu.

Damat Ferit Paşa Hükümeti Kuva-yı İnzibatiye'ye asker toplamak için birçok bölgelerden asker toplanmaya çalışmış, özellikle esirlikten dönen askerlere Kuva-yı Milliye aleyhine yapılan olumsuz propagandalar yapılarak onların bu yeni orduya katılmaları sağlanmak istemiştir.

Damat Ferit Paşa Anadolu'da yeniden hakimiyeti sağlamak ve Kuva-yı Milliye birliklerini ortadan kaldırmak maksadıyla bir taraftan Kuva-yı İnzibatiye Kararnamesini çıkararak bir ordu oluşturmaya çalışırken diğer taraftan da İzmit'te doğrudan harbiye Nezareti'ne bağlı olacak şekilde "İzmit ve Havalisi Fevkalade Komutanlığı" kurularak komutanlığına aynı zamanda Kuva-yı İnzibatiye'nin de komutanlığını üstlenecek olan Süleyman Şefik Paşa tayin edilmiştir¹⁶.

Damat Ferit Paşa Kuva-yı İnzibatiye ve İzmit ve Havalisi Fevkalade Komutanlığı'nın kurulması ile iktifa etmeyerek Anadolu'da asayiş ve emniyetin iadesi, istikrarın temini" maksadıyla 28 Nisan 1920'de çıkardığı diğer bir kararnama ile de Anadolu Fevkalade Müfettiş-i Umumiliği adıyla bir umumi müfettişlik teşkilatı kuruyordu¹⁷.

Kuva-yı Milliye'nin seyyar bir askeri birlik olması nedeniyle Anadolu'daki hakimiyeti tesis edebilmek için askeri alanın dışında daha geniş yetkilerle donatılmış bir müesseseye olan ihtiyaç, Anadolu fevkalade Müfettiş-i Umumiliğinin kurulmasını gerekli kılmıştı. Bu müfettişliğin kuruluş amacı çıkartılan kararnamesinde; "Bu müfettişlik Anadolu'da ortaya çıkan istenmeyen durumu bir an önce ortadan kaldırarak emniyet ve asayişin "serian istikrarına aid tedabiri istikmal vazifesiyle mükellef" olacaktı¹⁸.

15 Cünay Çağlar, "Kuvây-ı İnzibatiye", Atatürk Yolu: Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi, IV/15 (1994), s. 344.

16 Çağlar, "Kuvây-ı İnzibatiye", s. 344-345; Türk İstiklâl Harbi C. VI İç Ayaklanmalar (1919- 1921), Genelkurmay Başkanlığı Harp Dairesi Resmî Yay., Ankara, 1964, s. 66-67.

17 Ali Arslan, Anadolu fevkalade Müfettiş-i Umumiliği-IV. Ve V. Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Anadolu'daki Yönetimi Büyük Millet Meclisi'nden Geri Alma Teşebbüsü(1920); Atatürk Yolu, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi, C.4, Sayı:16, Ankara, Kasım 1995, 443.

18 Arslan, Anadolu fevkalade Müfettiş-i Umumiliği, s.444.

Müfettişlik kararnameğine göre, Anadolu'da asayişin temini için lüzüm görülecek bütün "kuva-yı askeriye-i inzibatiye, kuva-yı zabıta ve gönüllü birlikler" müfettişliğin emri altında olacaktır. Yani 18 Nisan 1920 tarihli kararname ile kurulan Kuva-yı İnzibatiye¹⁹, Anadolu fevkalade Müfettiş-i Umumiğine "bağlı bir askeri birlik oluyordu. Yetkileri arasında "gereken bölgelerde idare-i örfiye(sıkıyönetim) ilana ve yine gerektiğinde mevcut askeri teşkilatları ilga ederek yeniden Kuva-yı İnzibatiye kurmak" bulunan müfettişlik oldukça geniş yetkilerle donatılmış olup doğrudan Heyet-i Vükela'ya yani hükümete bağlı olacaktır²⁰.

İZMİT VE CİVARINDA KUVA-YI İNZİBATIYE'NİN FAALİYETLERİ VE AHMET ANZAVUR

Kuva-yı İnzibatiye Kararnamesi'nin çıkartılmasının hemen akabinde oluşturulacak askeri güç için asker yazılması çalışmalarının başladığı günlerde, İngiliz casusluk yuvası konumunda bulunan İngiliz Muhibleri Cemiyeti vakit kaybetmeden çalışmalara başlamış ve kurulması düşünülen bu ordu için maddi destek vermiştir²¹. Kısa bir süre sonra da Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Askeri Nıgehbanlılar, ve Kızılhançerliler Cemiyetleri de bu çalışmalara katılarak Kuva-yı İnzibatiye ordusunun bir an önce kurulmasını sağlamaya çalışmışlardır.

İstanbul'da Kuva-yı İnzibatiye çalışmaları sürerken Biga bölgesindeki ikinci isyan hareketinde de başarılı olamayarak yenilgiye uğrayan Ahmet Anzavur İstanbul'a gelmişti. İstanbul'da sarayla ve İngilizler ile temas kurmuş ve bazı görüşmeler yapmıştı. Kendisine Paşa'lık unvanı ve sıfatı verilen Ahmet Anzavur bu kez de Damat Ferit Paşa Hükümeti'nce Adapazarı bölgesinde isyan faaliyetlerinde bulunan Abaza ve Çerkez kuvvetlerini başına kumandan tayin edildi.

Yine Kuva-yı İnzibatiye'nin sevk ve idaresi için Harbiye Nezareti'nde bir Karargah-ı Erkanı Harbiyesi" adıyla bir yeni yapı oluşturuldu. Kuva-yı İnzibatiye ile ilgili bütün emirler buradan verilecekti. Sadrazam Damat Ferit Paşa vekâleten Harbiye Nazırlığı görevini de yürüttüğü için Kuva-yı İnzibatiye'nin sevk ve idaresini elinde tutacaktı²².

Kuva-yı İnzibatiye'nin bir an önce eksikliklerini tamamlayarak İzmit ve civarına bu birlikleri sevk etmeyi hedeflemekteydi. Nitekim Damat Ferit Paşa, özel bir çaba sarf ederek İstanbul'daki depolardan silah, cephane ve araç gereç sağlanmış ve Nıgehbanlı subayların yönetiminde yüksek maaş verilerek asker yazılan gönüllülerden ve işsizlerden Kuva-yı Milliye birlikleri oluşturulmuştur. Oluşturulan birlikler 29 Nisan 1920'den itibaren İzmit bölgesine sevk edilmeye başlandı. İzmit'e yerleştirilmeye çalışılan Kuva-yı İnzibatiye birliklerine karşı bölgede bulunan Kuva-yı Milliye birliklerince tepki gösterilerek, ilk direniş hareketleri başlamıştı.

Kuva-yı İnzibatiye'nin İzmit ve civarında direnişle karşılaşması bu birliklere kumandanlık yapmakta olan Süleyman Şefik Paşa'yı telaşlandırmış ve hemen Damat Ferit Paşa Hükümeti'nden silah, cephane ve bölgeye yeni birliklerin acilen gönderilmesini istemişti.

Bu arada Kuva-yı İnzibatiye'nin giderek İzmit ve civarındaki varlığını artırması, bölgedeki etkisini kaybetmek istemeyen Kuva-yı Milliye cephesini harekete geçirecektir. Nitekim Genel-

19 Gotthard Jaeschke, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Mondrostan Mudanya'ya Kadar(30 Ekim 1918-11 Ekim 1922), 2. Baskı, İstanbul 1989, s.99.

20 Arslan, Anadolu fevkalade Müfettiş-i Umumiği, s.446.

21 Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk I, İstanbul 1967, s.212-217.

22 Sofuoğlu, Kuva-yı Milliye Dönemi'nde Kuzey Batı Anadolu, s.351.

kurmay Başkanı Miralay İsmet Bey o sırada Biga'da bulunan çerkez Ethem'i Kuva-yı Milliye kuvvetlerine ve bilhassa da bölgedeki Kuva-yı Milliye Komutanı Ali Fuat Paşa'ya Geyve ve bölgesinin savunulmasına yardım etmesi amacıyla en kısa sürede kuvvetleriyle Geyve bölgesine gelmesi istenmişti. Böylece Kuva-yı Milliye'nin İzmit ve civarındaki askeri gücü hem Çerkez Ethem'in bölgeye gelmesi hem de alınan diğer askeri tedbirler ile artırılmıştı²³.

Milli kuvvetlerin İzmit ve civarındaki askeri hazırlıklarının hızla devam ettiği günlerde İstanbul'da bulunan Ahmet Anzavur, Sadrazam Damat Ferit Paşa ile 26 Nisan'da İstanbul'da bir görüşme yapmıştır.²⁴ Damat Ferit Paşa tarafından İzmit'e çıkmış olan Kuva-yı İnzibatiye kuvvetlerine destek olmak için görevlendirilen Ahmet Anzavur, Sadrazamdan 55 bin lira civarında para almıştı. Bu parayla eskiden birlikte çalıştığı çetecileri ve adamlarını yanına çağırarak ve onlarla birlikte İzmit'e gelmişti²⁵.

İzmit'e gelen Ahmet Anzavur burada ilk önce Kuva-yı İnzibatiye Kumandanı ve aynı zamanda İzmit ve Havalisi Fevkalade Kumandanı olan yaver-i Ekrem Süleyman Paşa'nın yanına gitmiştir. Damat Ferit Paşa tarafından kendisine Paşalık rütbesi verilmiş olan Ahmet Anzavur, doğrudan sadrazamdan emir alan bir Kumandan gibi hareket etmiş Kuva-yı İnzibatiye Kumandanı Süleyman Şefik Paşa'yla adeta emrindeki bir asker gibi davranarak ona emirler vermeye çalışmıştır. Nitekim Süleyman Şefik Paşa'ya hitaben yaptığı konuşmada, kendisinin İstanbul Hükümet-i Erkan-ı Harbiyesi'nce bu göreve atandığını söyleyerek, istediği zaman Kuva-yı İnzibatiye'ye kumandanlık yapabileceğini belirtmiştir.

Ahmet Anzavur'un Kuva-yı İnzibatiye Kumandanı ve aynı zamanda İzmit ve Havalisi Fevkalade Kumandanı olan yaver-i Ekrem Süleyman Paşa'ya olan küstahça tavrı ve konuşması hem Süleyman Şefik Paşa'da hem de onun emrindeki diğer komutanlarda büyük bir tepki doğurmuştur. Hatta bu durumu protesto etmek için damat ferit Paşa Hükümetine protesto telgrafı çektiler.

Ahmet Anzavur ise kendi durumunu güçlendirmek için İstanbul'a yani Hükümete gönderdiği raporda Süleyman Şefik Paşa'nın ve emrindekilerin görevleri ile ilgili hiçbir hazırlık yapmadıklarından bahsetmiş ve onları şiddetle eleştirmiştir. Damat Ferit Paşa Hükümeti bu günlerde Kuva-yı İnzibatiye'nin bir an önce harekete geçmesini istediğinden Anzavur'un Süleyman Şefik Paşa'ya olan davranışını görmemezlikten gelmiş, üstelik Kuva-yı İnzibatiye Komutanı'nın gizli tahsisatından 15 bin lira 2000 tüfek ve 600 sandık cephane almış ve İzmit üzerinden Adapazarı'na gitmiştir²⁶.

Aynı günlerde İzmit Mutasarrıfı İbrahim Hakkı Bey de Kuva-yı İnzibatiye'nin kendi kumandası altına verilmesini talep etmişti. İzmit ve Civarı Fevkalade Komutanı olan ve aynı zamanda Kuva-yı İnzibatiye birliklerine de kumandanlık eden Süleyman Şefik Bey, İzmit Mutasarrıfı'nın bu talebine Hükümete şikayet etmişse de Damat Ferit Paşa Hükümeti herhangi bir işlem yapmamıştı. Bu duyarsızlığa tepki gösteren Süleyman Şefik Paşa, Anzavur meselesinden dolayı da Hükümete kızgın olduğundan görevini terk ederek İzmit'ten ayrılmıştır²⁷.

23 Sofuoğlu, Kuva-yı Milliye Dönemi'nde Kuzey Batı Anadolu, s.355-356.

24 Belen Askeri, Siyasal ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı 195.

25 Özel, Milli Mücadele'de İzmit, Adapazarı ve Atatürk, s. 137; Sofuoğlu, Kuva-yı Milliye Dönemi'nde Kuzey Batı Anadolu, s.356; Belen Askeri, Siyasal ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı 195. Kenan Esengin, Milli Mücadele'de İç Ayaklanmalar, İstanbul 1982, s.108-109.

26 Sofuoğlu, Kuva-yı Milliye Dönemi'nde Kuzey Batı Anadolu, s.356-357; Sofuoğlu, Milli Mücadele'de Kocaeli, s.106.

27 Sofuoğlu, Kuva-yı Milliye Dönemi'nde Kuzey Batı Anadolu, s.357.

Ahmet Anzavur ise bu gelişmelerden memnun olmuş ve Adapazarı civarında Kuva-yı Milliye'ye yapacağı saldırı için kuvvet toplamağa başlamıştı. Amacı emrindeki asker sayısını artırarak bölgeye hakim olmaktı. Nitekim kısa sürede etrafına 500 civarında asker toplayarak Adapazarı'nda kontrolü ele geçirdi. Anzavur kendisine "Kuva-yı Muhammediye Umum Kumandanı" unvanı ve sıfatını vererek emrindeki kuvvetlerle Geyve üzerine yürümeden önce kumandanlığını üstlendiği Kuva-yı İnzibatiye kuvvetlerinin geri ve yan taraflarını emniyet altına almak için Karamürsel bölgesindeki milli kuvvetlerle "Değirmendere" bölgesinde hazırlıklara başlamıştı. Bu bölgede Dayı mesut olarak da bilinen Mesut Efendi müfrezesiyle çarpışmış ve bu müfrezeyi geri çekilmeye zorlamış ve bilahare de Kandıra'yı işgal etmişti²⁸.

Anzavur'un bu başarısı karşısında Geyve bölgesinde bulunan Milli Kuvvetlerin komutanı Ali Fuat Paşa, Ahmet Anzavur'a karşı yapacağı taarruz için bir taraftan kuvvet toplamaya çalışırken bir taraftan da Anzavur kuvvetlerinin ileri harekâtını durdurmak için Geyve Boğazı'nın batısına gelen hat üzerinde savunma için tertibat aldırılmıştı²⁹.

Bu arada Ahmet Anzavur'da Kandıra'yı işgal ettikten sonra esas hedefi olan Geyve üzerine yürümeye karar vererek ileri harekâta geçti. Giriştiği hareketiyle ilgili olarak ta İstanbul'daki Harbiye Nezaretine gönderdiği bir raporda da; Geyve Boğazına sabahtan askeri harekâta başladığını ve topçu ateşi yaptırdığını, Boğaz'ın Sakarya'ya hakim noktalarının da işgal edildiğini belirtmiş ve 15 Mayıs 1920 günü sabahı da genel taarruza başlayacağını söyleyerek emrindeki 2000 kişilik iaşesini temin için para gönderilmesini talep etmişti.

Gerçekten de Ahmet Anzavur 15 Mayıs 1920'de Biga'dan getirdiği 500 kişilik asi kuvvetin yanında Adapazarı ve civarından topladığı bir o kadar kuvvetle Geyve Boğazına saldırmıştı. Amacı Kuva-yı Milliye'den önce Geyve Boğazını ele geçirerek Eskişehir yolunu açmaktı. Burada kazanacağı başarıyla İstanbul'daki nüfuzunun artacağını düşünmekteydi³⁰.

Ahmet Anzavur kuvvetleri 15 Mayıs 1920 günü yaptığı şiddetli çarpışmalarla Doğançay'ı almış, hatta buradaki demiryolu köprüsünden istifade ederek Sakarya Nehri'nin batısına bile geçmeyi denemişti. Ancak bu bölgedeki dağ bataryası elindeki iki topla Anzavur kuvvetlerine çok zayıf verdirdiğinden, nehrin batısına geçemediler. Bilhassa bölgede bulunan 20 Kolorduya ait bazı birlikler Anzavur kuvvetlerine karşı inatla bölgeyi savunarak onların ileri harekâtını durdurmuştu. Bölgede akşama kadar devam eden şiddetli çarpışmalar sonucunda Anzavur kuvvetleri dağıtılmış hatta geri çekilmeye zorlanmıştı. Havanın kararmış olması Milli kuvvetlerin bir takip harekâtı yapmasına engel olmuş ve böylece geri çekilen Anzavur kuvvetlerine daha fazla zarar verilememişti³¹.

Ahmet Anzavur 15 Mayıs'ta uğradığı bu başarısızlık üzerine, ertesi günü dağılan birliklerini toparlayarak yeniden Milli kuvvetlere saldırmıştır. Bu kez Sapanca'ya kadar gelmiş olan Kuva-yı İnzibatiye kuvvetlerinden de istifade etmişti. Bütün gün boyunca Sakarya'nın batısındaki Milli kuvvetlere taarruz eden Anzavur kuvvetleri bir sonuç elde edememişti.

17 Mayıs'ta Ahmet Anzavur yanındaki 300 kadar atlı kuvvetiyle Geyve İstasyonu'na doğru bir kez daha taarruz etti. Anzavur'un Geyve İstasyonuna saldırdığı o gün, bölgede 30 kadar

28 Kuva-yı Milliye kuvvetlerinin Kandıra bölgesindeki faaliyetleri ve Ahmet Anzavur'un kuvvetleriyle yaptıkları çarpışmalar için bkz.: Yaşar Semiz, Ömer Akdağ, Yenibahçeli Şükrü Bey'in Hatıraları, Çizgi Kitapevi, s. 153-156.

29 Türk İstiklâl Harbi VI.Cilt İç Ayaklanmalar (1919- 1921),s.70.

30 Ali Fuat Cebesoy, Milli Mücadele Hatıraları, Tel Yay., İstanbul, 2000, s. 423-424.

31 Türk İstiklâl Harbi VI. Cilt İç Ayaklanmalar(1919- 1921),s.70-71.

istihkâm askerinden başka bir kuvvet yoktu. O yüzden o gün Geyve boğazı büyük bir tehlike atlattır. Bu baskında bizzat 20.Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa ve yaveri sayısı 30'u geçmeyen bu kuvvetin başında, hatta ellerindeki topu ve makineli tüfeği de bizzat kullanmak suretiyle kahramanca savunma yapmışlardır. İki saat kadar süren bu sıkıntılı durumdan Dayı Mesut Müfrezesi ile Demirci Mehmet Efe'nin atlı zeybeklerinin çatışmaya katılmasıyla kurtulan Milli kuvvetler, gelen yardımlarla Anzavur'un askerleri büyük kayıplar vererek kaçmışlardır³².

Ahmet Anzavur'un kuvvetleri kaçarken kendileriyle birlikte o bölgedeki Rumlar ve Ermeniler de kaçmışlar ve İzmit'e gitmişlerdir. Üç gün boyunca gece gündüz Geyve Boğazını ele geçirmek için Geyve'ye saldıran Anzavur, son çarpışmada atından düşerek yaralanmıştı. Ahmet Anzavur mağlup bir şekilde Adapazarı'na dönerken Damat Ferit Paşa'ya 22 Mayıs'ta durumu açıklayan bir telgraf göndermiştir³³.

Telgrafın başlangıç kısmında Damat Ferit Paşa'nın emrine uyararak İzmit'e geldiğini ve Yavuz zırhlısında Kuva-yı İnzibatiye ve İzmit ve Havalisi fevkalade Kumandanı Süleyman Şefik Paşa ile görüştüğünü söyleyen Ahmet Anzavur devamlı beraberinde olan ve bilahare katılacak olan 500 kadar süvari ile 1500 kadar piyade askerinin işe ve maaşlarında kullanılmak üzere 60 bin lira ve 2000 bin tüfek ile cephane istediğinden bahsetmiştir. Süleyman Şefik paşa tarafından kendisine kesinlikle para verilmeyeceği ancak 2000 tüfek ile cephanenin verileceği ve bunlarında üç gün içerisinde arkasından yetiştirileceğinin söylendiğini belirterek, bir anlamda kendisine sahip çıkılmadığını belirterek paşayı suçlamıştır.

Süleyman Şefik Paşa'nın bir anlamda kendisine sahip çıkmadığını sitemkar bir ifade ile dile getiren Ahmet Anzavur bilahare başarılarından bahsetmiştir. Nitekim telgrafında Adapazarı'na geldiğini ve buradan süvari ve piyade asker toplayarak üç aydır Kuva-yı Milliye'nin elinde bulunan Kandıra'yı ele geçirmek için hareket başlattığını ve yaptığı müsademedan sonra, burada bulunan Kuva-yı Milliye kuvvetlerini dağıttığını yazmıştır.

Ahmet Anzavur telgrafında Geyve Boğazını ele geçirmek için yaptığı saldırıdan da övgüyle bahsetmiştir. Nitekim Kuva-yı Milliye Kumandanı olarak nitelendirdiği Ali Fuat Paşa tarafından işgal edilen Geyve Boğazlarını kurtarmak için iki saat boyunca, bu kuvvetlerle şiddetli çarpışmalar yaptığını ve hatta Sakarya köprüsünü ele geçirdiğini söylemiştir.

Raporunun devamında bilahare Sapanca bölgesinde bulunan Milli kuvvetlerin çarpıştığı Kuva-yı Milliyecilere yardıma geldiğini ve yine dağlarda iskan olmuş olan bazı Laz ahalisinin de arkalarından kendi kuvvetlerine saldırdığını ve bunun sonunda çok sayıda şehit ve yaralı verdiğinden bahseden Ahmet Anzavur, mecburen çarpışma alanını terk etmek zorunda kaldığını belirtmiştir.

Anzavur Sadrazam Damat Ferit'e gönderdiği raporda uğradığı başarısızlıktan yılmadığını ve Sapanca Nizamiye kolunun bulunduğu cepheye gelerek bir aydan beri Kuva-yı Milliyecilerin elinde bulunan stratejik bir tepeli onlardan aldığını ve nizamiye askerlerine teslim ettiğini ancak buranın Kuva-yı İnzibatiye kuvvetlerince muhafaza edilemediğini ve gece yarısı tekrar düşmanın yani Kuva-yı Milliyecilerin eline geçtiğini ifade etmiştir.

32 Ali Fuat Cebesoy, Milli Mücadele Hatıraları, s.426-428; Türk İstiklâl Harbi VI. Cilt İç Ayaklanmalar (1919- 1921), s. 71.

33 Türk İstiklâl Harbi VI. Cilt İç Ayaklanmalar (1919- 1921),s.71-72; Selahattin Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C.III, İstanbul, 1991, s. 121.

Ahmet Anzavur, kendisinin ve kuvvetlerinin bir haftadan beri rahmet ve çamur içerisinde muharebe ettiklerini, askerlerinin ve hayvanlarının işlerinin temininde büyük sıkıntılar yaşadıklarını, çarpışmalarda birçok yaralı verdiklerini ve çok sayıda hayvan kaybettiklerini raporunda dile getirmekte ve ardından da Sadrazamdan para talep etmektedir.

Anzavur hayvanlarını kaybettikleri için yaya kalan askerlerine hayvan almak amacıyla Kuva-yı İnzibatiye Kumandanı Süleyman Şefik Paşa'dan aldığı 5 bin liradan başka 6 bin lira daha borç para aldığını ve bu parayla bugüne kadar geldiklerini, büyük sıkıntılarla karşılaştıklarını, ancak bundan sonra paraları olmadığı için bir şey yapamaz hale geldiklerini belirtmekteydi.

Raporunun son kısmında ayın 21'de yaptığı muharebe esnasında hayvanın yere yıkıldığını ve ayağının da düşen atın altında kaldığını ve ezildiğini, ayağını tedavi ettirmek üzere İstanbul'a hareket ettiğini söyleyerek cepheden ayrıldığını belirtmiştir.

Gerçekten de bu telgraftan sonra Anzavur Ahmet Adapazarı'ndan ayrılarak İstanbul'a doğru yola çıkmıştır. Anzavur'un İstanbul'a dönmek için yola çıktığı bir dönemde Damat Ferit Paşa'da Kuva-yı İnzibatiye birliklerinin durumunu yerinde görmek için İzmit'e gelmekteydi. Sadrazamı İzmit'e getiren Ahmet Anzavur'un telgrafları olmuştur. Emrindeki kuvvetlerle İzmit'e geldiği ve bilahare Kuva-yı Milliye kuvvetleriyle yaptığı muharebelerde, başlangıçta kısmen kazandığı başarıları abartarak İstanbul'a Sadrazam'a telgraflar çekmişti.

İşte Anzavur'un başarılarını abartarak anlattığı telgraflarını alan Damat Ferit Paşa beraberinde Erkan-ı Harbiye Reisi Kiraz Hamdi Paşa olduğu halde Kuva-yı İnzibatiye kuvvetlerini hem tefitiş etmek hem de kazanılan başarıları yerinde görmek amacıyla 20 Mayıs'ta İzmit'e geldi. Ancak İzmit'e geldiklerinde durumun Anzavur'un raporlarında belirttiği gibi olmadığını ve aksine Kuva-yı İnzibatiye askerlerinin perişan durumunu gördüler. Büyük bir hayal kırıklığına uğramış olan Damat Ferit'e halk ta çok fazla itibar etmemiş, hatta karşılama törenine bile katılmamıştı. Damat Ferit Paşa ve beraberindeki heyet İstanbul'a geri dönmek zorunda kalmıştı³⁴.

Damat Ferit Paşa çok güvendiği Ahmet Anzavur'un ve Kuva-yı Milliye birliklerinin uğradığı büyük mağlubiyete rağmen İstanbul'a dönünce İngiliz Yüksek Komiseri'nden 10 bin kişinin silahlandırılmasına müsaade istemiş ve hatta üç hafta içinde Anadolu'daki Kuva-yı Milliyecilere boyun eğdireceğini söylemişti³⁵.

Geyve Boğazı ve Sapanca bölgesindeki mağlubiyetler, verilen büyük kayıplar ve özellikle de Ahmet Anzavur'un kaçarcasına bölgeden kaçarak İstanbul'a dönmesi Kuva-yı İnzibatiye kuvvetlerinin başındaki komutanlarda ciddi bir moral çöküntüsü yaratmıştı.

SONUÇ

İzmit ve civarını Anadolu'ya hakim olabilmek için girişeceği faaliyetler için bir üs bölgesi olarak gören Damat Ferit Paşa, bölgeyi aynı zamanda Kuva-yı Milliye'ye karşı oluşturacağı silahlı güçlerin takviye edileceği bir lojistik ve hareket merkezi haline getirmek istiyordu.

34 Ali Fuat Cebesoy, Milli Mücadele Hatıraları, s.429; Sofuoğlu, Kuva-yı Milliye Dönemi'nde Kuzey Batı Anadolu, s.360.

35 Bilal Şimşir, II, s.117.

Kuva-yı Milliye'nin gücünü etkisiz hale getirmek amacıyla oluşturulan Kuva-yı İnzibatiye İzmit ve civarında konuşlandığı günlerde, Biga bölgesinde iki defa isyan hareketi çıkartarak Milli Mücadele hareketine bir çok zararlar vermiş olan Anzavur Ahmet'te bölgede görevlendirilmiştir.

Damat Ferit Paşa Hükümeti'nce Paşalık payesi verilerek İzmit ve civarında Kuva-yı İnzibatiye birlikleri ile müştereken hareket etmesi istene Anzavur, bu kuvvetlerin de idaresini alarak giriştiği askeri harekâtlarda, başarılı olamayacak ve nihayetinde çareyi İstanbul'a bir anlamda kaçmakta görecektir.

Ahmet Anzavur'a duyduğu güven ile onu İzmit ve havalisinde Kuva-yı Milliye aleyhinde faaliyetlerde bulunmak amacıyla, geniş yetkiler ve büyük tahsisatlar vererek görevlendiren Damat Ferit Paşa bir kez daha hayal kırıklığına uğramıştır.

Yine Anadolu'ya yeniden hakim olmanın bir vasıtası olarak İngilizlerin büyük ölçüde maddi destek vererek kurulmasını sağladığı Kuva-yı inzibatiye başarısızlığa uğramış ve Kuva-yı Milliye güçleriyle yaptığı bütün çarpışmaları kaybetmiş, önemli sayıda askerleri de Milli kuvvetlere dahil olmuştur.

İngilizler Anadolu üzerindeki emellerini gerçekleştirmede artık damat ferit Paşa'ya kurdurdukları Kuva-yı İnzibatiye kuvvetlerinden yaralanamayacağını anladıklarından, bu kuvvetler için sağladıkları para desteğinden vaz geçmişlerdir. Zaten bir süre sonra da çıkartılan yeni bir kararname ile Kuva-yı İnzibatiye'nin lağvı kararlaştırılmıştır.

KAYNAKÇA

KİTAP

- Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk I*, İstanbul 1967.
- Aydemir, Şevket Süreyya İkinci Adam, C. I, İstanbul 1973.
- Belen, Fahri, *Askeri, Siyasal ve Sosyal Yönleriyle Türk Kurtuluş Savaşı*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, 1973
- Cebesoy, Ali Fuat, *Milli Mücadele Hatıraları*, Temel yay., İstanbul 2000.
- Esengin, Kenan, *Milli Mücadele’de İç Ayaklanmalar*, İstanbul 1982
- Jaeschke, Gotthard, *Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Mondrostan Mudanya’ya Kadar(30 Ekim 1918-11 Ekim 1922)*, 2. Baskı, İstanbul 1989.
- Nadi, Yunus, *Ankara’nın İlk Günleri*, İstanbul 1955.
- Okur – Mehmet Küçükuşurlu, Murat *İngiliz Yüksek Komiserlerinin Gözüyle Milli Mücadele (1918–1920)*, Trabzon.
- Özalp, Kazım, *Milli Mücadele*, C. I, Ankara, 1988.
- Özel, Sabahattin, *Milli Mücadele’de İzmit, Adapazarı ve Atatürk*, Derin Yay., İstanbul, 2005
- Sarıhan, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, C.II. , Ankara, 1994.
- Semiz, Yaşar, AKDAĞ, Ömer, *Yenibahçeli Şükrü Bey’in Hatıraları*, Çizgi Kitapevi.
- Sofuoğlu, Adnan, *Kuva-yı Milliye Dönemi’nde Kuzey Batı Anadolu 1919-1921*, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1994.
- Sofuoğlu, Adnan, *Milli Mücadele Dönemi’nde Kocaeli*, Atatürk Araştırma Merkezi yay., Ankara 2006.
- Şapolya, Enver Behnan, *Mustafa Kemal Paşa ve Milli Mücadele’nin İç Alemi*, İstanbul 1967.
- Şimşir, Bilal Nuri, *İngiliz Belgelerinde Atatürk II*, Türk Tarih Kurumu, Ankara 2006.
- Tansel, Selahattin, *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar*, C.III, s. İstanbul 1991.
- Türk İstiklâl Harbi VI.Cilt, İç Ayaklanmalar(1919- 1921)*, Genelkurmay Başkanlığı Harp Dairesi Resmi Yay., Ankara, 1964.

MAKALE

- Arslan, Ali, *Anadolu Fevkalade Müfettiş-i Umumiyesi-IV. Ve V. Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Anadolu’daki Yönetimi Büyük Millet Meclisi’nden Geri Alma Teşebbüsü(1920)-, Atatürk Yolu*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi, 4/16 (1995).
- Çağlar, Günay, “Kuvây-ı İnzibatiye”, *Atatürk Yolu*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi, IV/15 (1994).
- Konukçu, Enver, “Heyet-i Temsiliye İzmit İlişkileri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, V/13 (1988).
- Yılmaz, Müge, “Paris, San-Remo Sevr’de Türkiye’yi Yok Etme Planları”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, 36 (1970).

